

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2022 m. vasario 9 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Alės Bukavinienės, Andžej Maciejevski (kolegijos pirmininkas) ir Jūratės Varanaukaitės (pranešėja),
teismo posėdyje kasacinę rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovės L. T. kasacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 18 d. nutarties peržiūrėjimo
civilinėje byloje pagal ieškovo Kultūros paveldo departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos ieškinį atsakovei L. T. dėl nekilnojamojo kultūros vertybės padarytos žalos atlyginimo

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių žalos, padarytos nekilnojamojo kultūros vertybei, atlyginimą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas Kultūros paveldo departamentas prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos 2019 m. gruodžio 3 d. kreipėsi į teismą ir prašė priteisti valstybei iš atsakovės 32 715,98 Eur visuomenei padarytiems nuostoliams atlyginti, sužalojus valstybės saugomą kultūros paveldo objektą – Kulautuvos kapinyną.
3. Ieškovas nurodė, kad atsakovei nuosavybės teise priklausančios žemės sklypas (*duomenys neskelbtini*) patenka į Kulautuvos kapinyno teritoriją. Kulautuvos kapinynas, esantis Kauno rajono savivaldybėje, Batniavos seniūnijoje, Virbalinių kaime, yra Kultūros vertybių registre registruotas valstybės saugomas kultūros paveldo objektas (unikalus kodas K kultūros vertybių registre – 30288). Nekilnojamojo turto registro duomenimis, nurodytam žemės sklypui nuo 2008 m. rugsėjo 3 d. galioja juridinis faktas, kad šis sklypas yra įrašytas į Kultūros vertybių registrą. Pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo (toliau – NKPAĮ) 17 straipsnio 1 dalį moksliniam pažinimui saugomame objekte, jo teritorijoje, vietovėje draudžiama be institucijos, atsakingos už apsaugą, sutikimo atlikti ar patvirtinti autentiškas vertybės pase pažymėtas netirtas saugomas dalis ar elementus, atkasti netirtus pastatų rūšius, atidaryti laidojimo kriptas ar rūšius, atidengti ir judinti archeologinius sluoksnius, naudoti metalo, elektroninius ar kitokius išsklaidus. Pagal NKPAĮ 17 straipsnio 3 dalį nešturant moksliniam pažinimui saugomame objekte galima vykdyti tik priežiūros ir konservavimo darbus, t. y., neatlikus archeologinių tyrimų, statyti naujus statinius yra draudžiama. Pagal NKPAĮ 5 straipsnio 10 dalies 20 punktą Kultūros paveldo departamentas nustato sužalotų nekilnojamųjų kultūros vertybių atkūrimo būdą ir nuostolių dydį.
4. Kultūros paveldo departamento Kauno skyrius 2016 m. liepos 26 d. patikrino Kulautuvos kapinyno teritoriją ir užfiksavo, kad kultūros paveldo objekto teritorijoje esančiuose sklypuose pastatyti (statomi) gyvenamieji namai, žemės sklype pastatytas vieno aukšto su dvilaučiu stogu gyvenamasis pastatas, greta jo pastatytas ant ratų gyvenamasis vagonėlis; statybų projektai su Kultūros paveldo departamento Kauno skyriumi nederinti per Kulautuvos kapinyno teritoriją suformuoti lauko keliukai, įrengtos gatvių nuorodos. Kultūros paveldo departamento Kauno skyriaus darbuotojai surašė 2016 m. liepos 28 d. patikrinimo aktą Nr. AAK-335, 2016 m. rugpjūčio 1 d. raštu Nr. (1.29-K)2K-849 kreipėsi į Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos (toliau – ir Statybos inspekcija) Kauno teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyrių. Statybos inspekcija, 2016 m. rugpjūčio 26 d. patikrinusi statybas žemės sklype (*duomenys neskelbtini*), nustatė, kad Kulautuvos kapinyno teritorijoje esančiame žemės sklype, neturint statybą leidžiančio dokumento, pastatytas vieno aukšto su dvilaučiu stogu pastatas, poliniai pamatai, apie 9 x 12 m (100 kv. m) apimties, pastato šiaurinėje pusėje įrengti priestatai statyti kuoliukai. Statybos inspekcijos atstovai atsakovei 2016 m. rugsėjo 7 d. surašė savivališkos statybos aktą Nr. SSA-20-160907-00042 ir Privalomąjį nurodymą pašalinti savivališkos statybos padarinius Nr. PRN-20-160907-00040, kuriuo pareikalauta iš statytojos iki 2017 m. kovo 7 d. pašalinti savivališkos statybos padarinius. Atsakovė Kultūros paveldo departamento Kauno skyriui nepateikė pastatyto gyvenamojo namo suderinto projekto, pateikė Gyvenamojo namo ir ūkinio pastato (*duomenys neskelbtini*) statybos projekto priešprojektinius pasiūlymus, kurių aiškinamajame rašte nurodoma, kad žemės sklype projektuojamas vieno buto gyvenamasis namas su terasa ir ūkiniais pastatais (1 a), užstatymo plotas – 116,05 kv. m. Garazas projektuojamas mokslinių duomenų šaltinis, iki sužalojimo žemės sklype buvusios Kulautuvos kapinyno būklės atkurti neįmanoma.
5. Kultūros paveldo departamento direktorius pagal Sužalotų nekilnojamųjų kultūros vertybių atkūrimo būdo ir nuostolių dydžio nustatymo tvarkos aprašo 4 punktą 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. Į-382 sudarė komisiją, kad nustatytų sužalotos kultūros vertybės atkūrimo būdą ir nuostolių dydį. Komisija 2018 m. birželio 13 d. aktu Nr. RG-34 nustatė: 1) žemės sklype neteisėtai pastatūs gyvenamieji namai (neatlikus archeologinių tyrimų, nesuderinus projektinės dokumentacijos ir negavus leidimo) buvo sužalotas didelis istorinės ir kultūrinės reikšmės valstybės saugomas kultūros paveldo objektas, Kulautuvos kapinynas (12,2 punktas); 2) Kauno technologijos universiteto Statybos ir architektūros fakulteto Statybos technologijos katedros statybos inžinierės, ekspertės O. V. skaičiavimu, kultūros paveldo objektui padaryta žala ir bendra atkūrimo darbų kaina – 32 715,98 Eur (12,5 punktas); 3) vadovaujantis galiojančiais teisės aktais, padaryta žala didelės istorinės ir kultūrinės reikšmės valstybės saugomam kultūros paveldo objektui turi būti atlyginta arba išieškota iš nustatytų kaltų asmenų (12,5 punktas). Atsakovė, vykdžiusi savavališkus statinio žemės sklype statybos darbus, padarė žalos valstybės saugomam kultūros paveldo objektui – Kulautuvos kapinynui. Atliekant žemės judinimo ir statybos darbus žemės sklype buvo negrąžinami prarastas mokslinių duomenų šaltinis, iki sužalojimo žemės sklype buvusios Kulautuvos kapinyno būklės atkurti neįmanoma.
6. Ieškovas pažymėjo, kad atsakovės neteisėti veiksmai ir kaltė konstatuoti Kauno apylinkės teismo 2018 m. kovo 5 d. sprendime civilinėje byloje Nr. e2-1231-894/2018, žala nustatyta Kultūros paveldo departamento direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. Į-382 sudarytos komisijos 2018 m. birželio 13 d. aktu Nr. RG-34. Kultūros paveldo departamento Kauno skyrius, vadovaudamasis NKPAĮ 29 straipsnio 2 dalimi, 2018 m. liepos 17 d. raštu Nr. (1.29-K)2K-812 „Dėl žalos atlyginimo“ pasiūlė atsakovei iki 2018 m. lapkričio 1 d. atlygti didelės mokslinės, istorinės ir kultūrinės reikšmės valstybės saugomai archeologinio pobūdžio nekilnojamojo kultūros vertybei – Kulautuvos kapinynui padarytą 32 715,98 Eur žalą. Atsakovė nesutiko su siūlymu atlygti žalą. Ieškovas 2018 m. spalio 11 d. raštu pakartotinai pasiūlė atsakovei atlygti žalą.
7. Atsakovė atsiliepimu į ieškinį prašė teismo ieškinį atmesti ir nurodė, kad Kauno apskrities viršininko administracija 2000 m. lapkričio 7 d. sprendimu Nr. 266 atkūrė Z. L. nuosavybės teises į 0,1000 ha žemės sklypą, unikalus Nr. (*duomenys neskelbtini*), adresu: (*duomenys neskelbtini*). Z. L. 2017 m. birželio 13 d. dovanojimo sutartimi padovanavo žemės sklypą savo dukteriai atsakovei L. T. 2015 m. pavasarį žemės sklype atsakovė, leidus Z. L., pradėjo statyti gyvenamąjį namą, kuris priskirtas II grupės nesudėtingam statiniui. Prieš pradėdam žemės sklype statyti statinį, atsakovė kreipėsi į matininkę, išsitarė statinio brėžinį. Kadangi nei matininkė, nei atsakovė Nekilnojamojo turto registre nepatvirtino aktualios informacijos apie žemės sklypą, tai statinys žemės sklype buvo pradėtas statyti vadovaujantis bendrąja taisykle, kad ne miesto teritorijoje II grupės nesudėtingieji statiniai gali būti statomi be statybą leidžiančio dokumento, t. y. neturint Kultūros paveldo departamento rašytinio pritarimo. Ieškovas 2016 m. rugpjūčio 1 d. raštu Nr. (1.29-K)2K-849 kreipėsi į Valstybinės teritorijų planavimo ir statybos inspekcijos prie Aplinkos ministerijos Kauno teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros skyrių ir nurodė, kad 2016 m. liepos 26 d. patikrino Kulautuvos kapinyną ir nustatė, jog be ieškovo raštiško sutikimo kapinyno teritorijoje vykdomos gyvenamųjų namų statybos. Statybos inspekcija 2016 m. rugsėjo 7 d. surašė savivališkos statybos aktą ir pareikalavo pašalinti savivališkos statybos padarinius. Ieškovas 2016 m. rugpjūčio 4 d. raštu kreipėsi ankstesnę žemės sklypo savininkę Z. L. ir nurodė, kad 2016 m. liepos 26 d. patikrino Kulautuvos kapinyną ir nustatė, kad be ieškovo raštiško sutikimo kapinyno teritorijoje esančiame žemės sklype pastatytas gyvenamasis namas, vykdam statybas archeologinio pobūdžio kultūros paveldo objekte turi būti atlikti archeologiniai tyrimai, kad, remiantis NKPAĮ 17 straipsnio 1 dalies 1 punktu, moksliniam pažinimui saugomame objekte, jo teritorijoje, vietovėje draudžiama be institucijos, atsakingos už apsaugą, sutikimo atlikti autentiškas vertybės pase pažymėtas netirtas saugomas dalis ar elementus, atkasti netirtus pastatų rūšius, atidaryti laidojimo kriptas ar rūšius, atidengti ir judinti archeologinius sluoksnius, naudoti metalo, elektroninius ar kitokius išsklaidus. Ieškovas 2016 m. gruodžio 26 d. raštu Nr. 2K-339 atsakovę ir jos motiną informavo, kad dėl žemės sklype užfiksuotų savavališkų statybų kreipėsi dėl komisijos, kuri nustatytų Kulautuvos kapinynui padarytą žalą, sudarymo, ir nurodė, kad dėl specialiųjų paveldosaugos reikalavimų statybos projektui rengti išdavimo bus sprendžiama esant žalos komisijos išvadoms. Nei atsakovė, nei jos motina nebuvo pranešta ir nebuvo žinoma apie ieškovo numatytą atlikti 2016 m. liepos 26 d. patikrinimą žemės sklype ir apie Statybos inspekcijos 2016 m. rugpjūčio 26 d. patikrinimą žemės sklype. Apie Statybos inspekcijos atliktus veiksmus ir surašytus su patikrinimu susijusius dokumentus atsakovei tapo žinoma tik 2016 m. rugsėjo 8 d. atvykus į Statybos inspekciją. Atsakovė ir jos motina buvo paaiškinta, kad žemės sklype pradėta vykdyti II grupės nesudėtingojo statinio statyba yra neteisėta, nes nėra gautas Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos rašytinis pritarimas supaprastintam statybos projektui, kuris būtinai statybos darbus vykdam kultūros paveldo objekto teritorijoje. Dėl šių priežasčių 2016 m. rugsėjo 7 d. buvo surašytas Savivališkos statybos aktas. Atsakovė ir jos motina buvo patarta kreiptis į Kultūros paveldo departamentą su prašymu išduoti rašytinį pritarimą supaprastintam statybos projektui. Tam, kad būtų išduotas toks pritarimas, pirmiausia, prieš rengiant statinio projektą, reikalinga gauti specialiuosius paveldosaugos reikalavimus. Atsakovė ir jos motina, sužinojusios, kad žemės sklype pradėti vykdyti statybos darbai neatitinka tokių darbų vykdymą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų, ėmėsi aktyvių veiksmų padarytam pažeidimui ištaisyti ir 2016 m. lapkričio 2 d., 2017 m. rugsėjo 5 d., 2018 m. spalio 1 d., 2019 m. sausio 25 d. su prašymais kreipėsi į ieškovo, o vėliau (pasikeitus specialijų reikalavimų išdavimo tvarkai) – ir į Kauno rajono savivaldybės administraciją dėl specialiųjų paveldosaugos reikalavimų išdavimo. Tačiau tiek ieškovas, tiek Kauno rajono savivaldybės administracija tokių prašymų netenkino ir išsiskaidavo išduoti specialiuosius paveldosaugos reikalavimus, motyvuodami tuo, kad dėl specialiųjų paveldosaugos reikalavimų statybos projektui rengti išdavimo bus sprendžiama esant Komisijos, sudarytos žalai nustatyti, išvadoms.
8. Atsakovė pažymėjo, kad Regionų apygardos administracinio teismo Kauno rūmų 2019 m. gruodžio 3 d. sprendimu byloje Nr. e1-4376-644/2019 panaikintas Kauno rajono savivaldybės administracijos 2019 m. vasario 12 d. administracinis aktas Nr. SARĐ-24-190212-00010 kuriuo buvo atmetas atsakovės prašymas išduoti specialiuosius reikalavimus dėl namo statybos žemės sklype, ir Kauno rajono savivaldybės administracija buvo įpareigota iš naujo išnagrinėti atsakovės 2019 m. sausio 25 d. prašymą dėl specialiųjų reikalavimų išdavimo.
9. Ieškovas vis netenkino atsakovės prašymų išduoti specialiuosius paveldosaugos reikalavimus, motyvuodamas tuo, kad pirmiausia atsakovė turi atlygti Kulautuvos kapinynui padarytą žalą. Ieškovas 2018 m. liepos 17 d. raštu Nr. (1.29-K)2K-812 pareikalavo atlygti archeologinio pobūdžio nekilnojamojo kultūros vertybei – Kulautuvos kapinynui padarytą žalą, taip pat nesutiko ir su žalos dydžiu, todėl ieškovo reikalavimų nevykdė. Atsakovė neprieštaravo ieškovo pozicijai, kad grunto judinimo vietose turi būti atlikti archeologiniai tyrimai, todėl juos ir atliko. Nors Statybos inspekcija pripažino žemės sklype vykdytas statybas savavališkomis, tačiau, iš karto sužinojusi apie tokį faktą ir apie poreikį atlikti tyrimus, atsakovė dėjo pastangas pašalinti savivališkos statybos padarinius; parengė žemės sklype pradėto statyti II grupės nesudėtingojo statinio projektą, teikė prašymus išduoti specialiuosius paveldosaugos reikalavimus, žemės sklype atliko detaliosius archeologinius tyrimus. Taigi atsakovė pareigingai naudojosi Kauno apylinkės teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. e2-1231-894/2018 suteikta teise pašalinti savivališkos statybos padarinius – gauti statybą leidžiantį dokumentą. Nuo 2016 m. rugpjūčio 4 d. jokios statybos ar žemės judinimo darbai žemės sklype nebuvo vykdomi.
10. Atsakovės teigimu, ieškovas neįrodė civilinės atsakomybės taikymui būtinų sąlygų egzistavimo – atsakovės kaltės ir Kulautuvos kapinynui padarytos žalos. Atsakovė sąmoningai nesiekė padaryti žalos Kulautuvos kapinynui ir net neturėjo tokio tikslo. Atsakovė, pradėdama statybos darbus žemės sklype, nežinojo, t. y. nesuvokė, kad prieš pradėdam tokius darbus būtina atlikti archeologinius tyrimus numatytose grunto judinimo vietose. Atsakovės nesuvokimas, kad žemės sklype negalimi statybos darbai, prieš tai neatlikus archeologinių tyrimų, patvirtina, kad atsakovė nesiekė tyčia pažeisti NKPAĮ 17 straipsnio 1 dalies ar kitų teisės aktų, t. y. judinti archeologinius neįstotus grunto. Atsakovė nesutiko ir su tuo, kad Kulautuvos kapinynas yra kartu laikytinas ir „istorinės ar kultūrinės“ reikšmės. Nurodė, kad toks ieškovo teiginys neatitinka Kultūros paveldo departamento Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taisyklės, pagal NKPAĮ 3 straipsnio 3 dalį neįstatytam nekilnojamojo kultūros paveldo skirstymui pagal reikšmingumą lemiančias vertinamąsias savybes. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taisyklės 2007 m. liepos 5 d. akto Nr. KPD-RM-348nra nustatyta, kad Kulautuvos kapinynui būtų priskiriamos istorinės arba kultūrinės raškos vertingosios savybės. Pagal NKPAĮ 3 straipsnio 3 dalies 1 punktą nekilnojamosios kultūros paveldas pagal reikšmingumą lemiančių vertinamųjų savybių pobūdį ar jų derinį gali būti archeologinis – praeities ūkinės ar gynybinės veiklos, gyvenamosios, laidojimo ar kulto vietos, jų kompleksai arba vienos, kurių vienintelis arba vienas iš pagrindinių mokslinių duomenų šaltinių yra archeologiniai tyrimai ir radiniai, todėl Kulautuvos kapinynas, atsakovės manymu, gali būti laikomas tik mokslinės reikšmės kultūros paveldo objektu. Tiek Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo taisyklės 2007 m. gegužės 16 d. akto Nr. KPD-RM-348, tiek Kultūros vertybių registre tinklalapyje <http://kvr.kpd.lt> pateikti Kulautuvos kapinyno duomenys nurodo, kad Kulautuvos kapinyno vertingosios savybės yra žemės ir jos paviršiaus elementai: reljefas, pavieniai archeologiniai radiniai ar jų sankaupos, kapai su jų įranga ir konstrukcija.
11. Atsakovė teigia, kad žemės sklype vykdam statybos darbus nebuvo pakeistas Kulautuvos kapinyno reljefas, todėl nurodė, jog ieškovas, teigdamas, kad atsakovės vykdytasis statybos darbai Kulautuvos kapinynui buvo padaryta žala, turėtų įrodyti, kokie archeologiniai radiniai ar kapai buvo prarasti taip, kad mokslinis jų pažinimas pasidarytų neįmanomas. Byloje esantis 2020 m. liepos 23 d. Faktinių aplinkybių konstatavimo protokololas Nr. 73 patvirtina, kad statant namus žemės kasimo ir (ar) grunto judinimo darbai nebuvo atliekami visame namo su terasa plote. Namai patenka į grąžinamą plotą, kaip technologiskai įprasta tokio tipo namams, į žemę įgilinti 1,2 m nuo žemės paviršiaus. Šią aplinkybę patvirtina archeologo V. V. 2017 m. gegužės 31 d. archeologinių tyrimų pažyma Nr. LA-208. Be to, ieškovas aplinkybės dėl polių įgilimo gylį negiginėja. Namai taip pat neturi rūso, tai reikšia, kad nebuvo judinama žemė po visu namo vidiniu plotu. Numatytos terasos vietose žemė taip pat nebuvo judinama, nes terasa nebuvo įrengta, o ir į ją įrengiant technologiskai nėra numatyta judinti po ją esantį gruntą. Didžiojoje dalyje namo su terasa užimamo žemės sklypo ploto nebuvo atliekami žemės kasimo ir grunto judinimo darbai, todėl archeologiniai radiniai ar kapai, įėję jų ten yra, nebuvo pažeisti. Detalieji archeologiniai tyrimai turi būti atliekami ne apskritai visame žemės sklypo plote, o tik teritorijoje, kurioje buvo judintas žemės gruntas. Atsakovė jau yra atlikusi elektros įvadų reikalingo ploto detaliosius archeologinius tyrimus.
12. Atsakovė nurodė, kad net ir tuo atveju, jeigu Kulautuvos kapinynui galimai padaryta žala būtų skaičiuojama remiantis archeologinių tyrimų išlaidų suma, ieškovo ieškinio suma būtų akivaizdžiai nepagrįsta, nes apskaičiuojant žalą buvo netinkamai parinkti darbai, jų kieki, netaisyk, kokie koeficientai buvo taikomi. Be to, ieškovo prašomo priteisti žalos atlyginimo dydis akivaizdžiai prietauriauja kompensacinei nuostolių atlyginimo paskirčiai. Atsakovės teigimu, iš ieškovo turinio matyti, kad, tenkinus ieškinį, abejotina, ar iš atsakovės priteista žalos atlyginimo suma būtų skirta Kulautuvos kapinyno esančio žemės sklypo detaliesiems archeologiniams tyrimams atlikti ar bent jau apskritai Kulautuvos kapinyno archeologiniams tyrimams atlikti. Dėl to ieškovo reikalavimų tenkinimas ne tik neatitiktų NKPAĮ 29 straipsnio nuostatos įtvirtinto teisinio reguliavimo ir juo siekiamų tikslų, bet ir apskritai žalos atlyginimo instituto esmės bei pamatinio teisingumo ir protingumo principų.
13. Atsakovė taip pat prašė teismo taikyti ieškinio senatį ir tuo pagrindu ieškinį atmesti. Nurodė, kad ieškoviui apie žalos padarymą turėjo ir galėjo būti žinoma ne vėliau kaip 2016 m. liepos 26 d., t. y. kai ieškovas atliko patikrinimą Kulautuvos kapinyno ir nustatė, kad be jo raštiško sutikimo kapinyno teritorijoje atsakovės sklype vykdomos gyvenamojo namo statybos. Dėl to ieškovas praleido trejų metų terminą kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

14. Kauno apylinkės teismas 2020 m. spalio 15 d. sprendimu ieškinį tenkino.

15. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad Kulautuvos kapinynas, kaip archeologinė vietovė, Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos direktoriaus 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. I-136 įrašytas į Kultūros vertybių registrą. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. IV-190 Kulautuvos kapinynas pripažintas valstybės saugoma nekilnojamoji kultūros vertybė, nustatytas apsaugos tikslas – saugoti moksliniam pažinimui. Kultūros paveldo departamento Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarnybos 2007 m. gegužės 16 d. akto Nr. KP-RM-348 patikslinti Kultūros vertybių registre registruotas vertybės – Kulautuvos kapinyno – duomenys. Akto 13.2.4 punktu nustatytos šios Kulautuvos kapinyno vertingosios savybės: žemės ir jos paviršiaus elementai – reliefas (Nemuno ir Kleivių slėnis; lieta laika buvo ariamas); pavieniai archeologiniai radiniai ar jų sankaupos (žalvarinis antikalvis trinitriniais galais fragmentai, peilio apkalas, žalvarinė plokštelė ir kt.; radiniai paveikti korozijos); kapai su jų įranga ir konstrukcija (gražiniai ir degtininių mirusiųjų kapai, su įkapėmis). Akto 2 punkte nustatyta, kad kultūros paveldo objektas Kulautuvos kapinynas yra vieta (vadovaujantis NKPAJ 3 straipsnio 2 dalies 1 punktu, pavienis objektas – vieta, statinys ar kitas neklijojamasis daiktas, turintis vertingųjų savybių). Akto 3 punkte nustatytas Kulautuvos kapinyno vertingųjų savybių pobūdis – archeologinis (vadovaujantis NKPAJ 3 straipsnio 3 dalies 1 punktu, neklijojamasis kultūros paveldas pagal reikšmingumą lemiantį vertingųjų savybių pobūdį ar jų derinį gali būti archeologinis – pračius tikrines ar gyvenybes veiklos, gyvenamosios, laidojimo ar kulto vietas, jų kompleksai arba vietovės, kurių vienintelis arba vienas iš pagrindinių mokslinių duomenų šaltinių yra archeologiniai tyrimai ir radiniai). Akto 6 punkte nustatytas objekto reikšmingumo lygmuo – nacionalinis, t. y. reikšmingas Lietuvos visuomenei (visos valstybės teritorija). Kulautuvos kapinynas moksliniam pažinimui saugomas kaip turintis unikalią archeologinių vertingųjų savybių, didėles mokslines, istorines ar kultūrinės reikšmės kultūros paveldo objektas, reikšmingas Lietuvos visuomenei visos valstybės teritorijos lygmeniu. Nekilnojamosios kultūros vertybės – archeologinės vietos – bendrasis priežiūros, tvarkymo ir naudojimo sąlygas nustato Nekilnojamosios kultūros vertybės – archeologinės vietos tipinis apsaugos reglamentas, patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. sausio 31 d. nutarimu Nr. 152.
16. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad ginčo žemės sklypas patenka į Kulautuvos kapinyno teritoriją. Kulautuvos kapinynas, esantis Kauno r sav., Batniavos sen., Virbalinių k., yra Kultūros vertybių registre registruotas valstybės saugomas kultūros paveldo objektas (unikalus kodas Kultūros vertybių registre – 30288). VĮ Registrų centro duomenimis, 0,1000 ha žemės sklypas, esantis (*duomenys neskelbtini*), nuo 2000 m. lapkričio 7 d. priklausė atsakovės motinai Z. L., o nuo 2017 m. birželio 13 d. Dovanojimo sutarties Nr. 2-1766 pagrindu – atsakovei L. T. Žemės sklypas į Lietuvos Respublikos neklijojamųjų kultūros vertybių registrą įrašytas Kultūros paveldo departamento Nekilnojamojo kultūros paveldo vertinimo tarnybos 2007 m. birželio 19 d. akto Nr. KPDM-RM-348 pagrindu; įrašas galioja nuo 2008 m. rugsėjo 3 d.
17. Spręsdamas dėl atsakovės prašymo taikyti ieškinio senatį pirmosios instancijos teismas nustatė, kad Kultūros paveldo departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kauno skyrius 2016 m. liepos 26 d. patikrino Kulautuvos kapinyno teritoriją ir užtikrino, kad kultūros paveldo objekto teritorijoje esančiai atsakovei priklausiančiame sklype pastatytas vieno aukšto su dviklačiu stogu gyvenamasis pastatas, greta jo pastatytas ant ratų gyvenamasis vagonėlis, jų statybų projektai su Kultūros paveldo departamento Kauno skyriumi nederinti. Ši institucija 2016 m. liepos 28 d. surašė patikrinimo aktą, 2016 m. rugpjūčio 1 d. raštu kreipėsi į Statybos inspekciją, o ši, 2016 m. rugpjūčio 26 d. patikriniusi statybas žemės sklype (*duomenys neskelbtini*), atsakovei 2016 m. rugsėjo 7 d. surašė savavališkos statybos aktą ir Privalomąjį nurodymą iki 2017 m. kovo 7 d. pašalinti savavališkos statybos padarinius.
18. Ieškovas žala įrodinėjo Kultūros paveldo departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. I-382 sudarytos komisijos sužalotos kultūros vertybės – Kulautuvos kapinyno – atkūrimo būdą ir nuostolių dydžius nustatyti 2018 m. birželio 13 d. akto Nr. RG-34, kuriame nurodyta, kad žemės sklype neteisėtai, t. y. neatlikus archeologinių tyrimų, nesuderinus projektinės dokumentacijos ir negavus leidimo, pastatius gyvenamąjį namą, buvo sužalotas didelis istorinės ir kultūrinės reikšmės valstybės saugomas kultūros paveldo objektas, kultūros paveldo objektui padaryta žala ir bendra atkūrimo darbų kaina yra 32 715,98 Eur. Aktas patvirtintas Kultūros paveldo departamento direktoriaus. Pirmosios instancijos teismas vertino, kad apie padarytos žalos faktą ir dydį ieškovas sužinojo Komisijai išnagrinėjus visus su sužalojimo atveju susijusius dokumentus ir surašius galutinį aktą, kuriame pateiktos išvados dėl nustatytų pažeidimų, žalos dydžio ir jos išieskiojimo. Komisijos aktas dėl atlyginimo žalos dydžio surašytas 2018 m. birželio 13 d., o ieškiny dėl žalos atlyginimo teismui pateiktas 2019 m. gruodžio 3 d., todėl teismas nusprendė, kad ieškino senaties terminas reikalavimui dėl žalos atlyginimo pareikšti nėra praėjęs.
19. Pirmosios instancijos teismas, spręsdamas dėl civilinės atsakomybės už žalą, padarytą neklijojamajai kultūros vertybei, nustatė, kad Nekilnojamojo turto registre nuo 2008 m. rugsėjo 3 d. galioja įrašytas juridinis faktas, jog 0,1000 ha žemės sklypas, esantis (*duomenys neskelbtini*), įrašytas į Nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą. Kulautuvos kapinynas į Nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą įrašytas Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministro direktoriaus 2005 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. I-136, šis paskelbtas „Valstybės žiniose“. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. IV-190 „Dėl neklijojamųjų vertybių pripažinimo saugomomis“ Kulautuvos kapinynas (kodas A1846) pripažintas valstybės saugoma neklijojamąja kultūros vertybe, nustatytas apsaugos tikslas – saugoti moksliniam pažinimui, įsakymas paskelbtas „Valstybės žiniose“. Kulautuvos kapinynas yra Kultūros vertybių registre registruotas valstybės saugomas kultūros paveldo objektas, šie duomenys viešai skelbiami Kultūros vertybių registro tinklalapyje (unikalus kodas 30288). Žemės sklypas nuo 2000 m. lapkričio 7 d. priklausė Z. L., ji 2017 m. birželio 13 d. sklypą perleido dukteriai – atsakovei. Teismas nurodė, kad ieškovs į bylą pateiktos fotonuotraukos patvirtina, jog jau 2007 m. birželio 6 d. K. Kulautuvos kapinyną stovėjo informacine lenta su užrašu „Kulautuvos senovės gyvenvietė ir senkapis. Saugokite šią archeologinę vietą, nekaskite, nežalokite!“, todėl pripažino, kad atsakovė žinojo ir galėjo žinoti, jog 0,1000 ha žemės sklypas, esantis (*duomenys neskelbtini*), patenka į valstybės saugomo kultūros paveldo teritoriją. Be to, atsakovės neteisėti veiksmai, pasireiškę gyvenamojo namo atsakovės žemės sklype statyba, prieš tai neatlikus privalomųjų archeologinių tyrimų, yra nustatyti įsiteisėjusiu Kauno miesto apylinkės teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimu, priimtu civilinėje byloje Nr. e2-1231-894/2018, turinčiu įpradinę galią.
20. Pirmosios instancijos teismas, susipažinęs su Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Mokslinės archeologijos komisijos 2018 m. rugsėjo 4 d. pritarimu Kulautuvos kapinyno teritorijos, žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*), atsakovės užsakymu (grupės vadovas archeologas V. V.) atliktai žvalgomųjų archeologinių tyrimų ataskaitai, nustatė, kad buvo štritos keturių 2 x 5 m dydžio perkastos su išpyjomais, bendras 57,50 kv. m dydžio plotas, atlikus tyrimus buvo nustatyta, jog sklype po paviršiaus sluoksniu yra susiformavęs 1055 cm stono akmuo sluoksnis, aptikti kapai radiniai, perkasoje Nr. 3-40-45 cm gylyje rastas veliavies perkasimas, kuriam paklotas neaiškios paskirties 5 cm diametro guminis vamzdis, ir greta jo rastas 3 cm diametro plastikinis elektros kabelio šarvas, vedantis po pastatu, žvalgomieji archeologiniai tyrimai buvo vykdyti ne aplink visą paratų perimetrą ir nebuvo vykdyti po pastatu. Byloje taip pat buvo pateikti atsakovės užsakymu 2018 m. birželio mėnesį jos sklype atliktų detaliųjų archeologinių tyrimų duomenys, iš jų pirmosios instancijos teismas nustatė, kad tyrimai vykdyti siekiant visiškai iširti nurodomą žemės judinimo darbų vietoje galimai esančius pakaliojimus, surinkti mokslinę informaciją apie tiriamoje vietoje esančių sluoksnių storį, chronologiją, juose nurodomą, kad sklype (*duomenys neskelbtini*) numatyto įrengti jėgų į namų vietovę, nuotekų valymo įrenginių statybos vietoje, elektros įvado į suprojektuotą garažą vietoje bei suprojektuotose garažo vietoje žemės judinimo darbai gali būti vykdomi be papildomų archeologinių tyrimų, nes jų vietoje atlikti detalieji archeologiniai tyrimai, be to, pažymėta, kad Kulautuvos kapinynas yra svarbus moksliniam ankstyvojo valstybinio laikotarpio pažinimui, turi išsagejus išskirtinių akmenų amžiaus vertingųjų savybių. Atsižvelgdamas į tai, pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad dėl neteisėtų atsakovės veiksmų, pastatius gyvenamąjį namą žemės sklype, kuris patenka į valstybės saugomo kultūros paveldo objektą – Kulautuvos kapinyną, neatlikus archeologinių tyrimų, nesuderinus projektinės dokumentacijos ir negavus leidimo, buvo sužalotas didelis istorinės ir kultūrinės reikšmės valstybės saugomas kultūros paveldo objektas, negrįžtami prarastas mokslinių duomenų šaltinis, valstybė prarado galimybę atlikti tyrimus mokslinio pažinimo tikslu. Tai sudaro pagrindą konstatuoti visus deliktines atsakomybės sąlygas: atsakovės neteisėtus veiksmus, žalos padarymo faktą, priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos.
21. Pagal NKPAJ 5 straipsnio 10 dalies 20 punktą Departamentas nustato sužalotų neklijojamųjų kultūros vertybių atkūrimo būdą ir nuostolių dydį. Sužalotų neklijojamųjų kultūros vertybių atkūrimo būdo ir nuostolių dydžio nustatymo tvarką reglamentuoja Sužalotų neklijojamųjų kultūros vertybių atkūrimo būdo ir nuostolių dydžio nustatymo tvarkos aprašas, patvirtintas Kultūros paveldo departamento direktoriaus 2006 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. I-315. Atsakovė suaukinys vietos kultūrinį sluoksnį, negrįžtami buvo prarastos mokslinių duomenų šaltinis, todėl nagrinėjama atveju nebuvo pagrindo reikalauti atkurti iki sužalojimo buvusią būklę, kaip žalos atlyginimo būdą.
22. Pirmosios instancijos teismas, vertindamas, ar ieškovo nurodytas nuostolių dydis yra pagrįstas ir tinkamai apskaičiuotas, nustatė, kad ieškovas žalos dydį grindė skaičiavimais, atliktais NKPAJ nuostatas įgyvendinančia tvarka, t. y. pagal Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2006 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. I-315 patvirtintą Sužalotų neklijojamųjų kultūros vertybių atkūrimo būdo ir nuostolių dydžio nustatymo tvarkos aprašą. Kauno technologijos universiteto Statybos ir architektūros fakulteto Statybos technologijos katedros statybos inžinierės, ekspertės O. V. skaičiavimų, kultūros paveldo objektui padaryta žala ir bendra atkūrimo darbų kaina yra 32 715,98 Eur (2018 m. birželio 13 d. aktas Nr. RG-34). Ekspertės aiškinamajame rašte nurodyta, kad nuostolių dydis nustatytas vadovaujantis paveldo tvarkybos reglamentu PTR.4.01.01.2007 „Neklijojamojo kultūros paveldo ardomųjų tyrimų ir projektavimo dokumentacijos rengimo darbų sąnaudų normatyvai“, patvirtintu kultūros ministro 2007 m. rugpjūčio 8 d. įsakymu Nr. IV-528, paveldo tvarkybos reglamentu PTR.4.01.26.2007 „Neklijojamojo kultūros paveldo tvarkybos darbų skaičiavimų kaimų nustatymo rekomendacijos“, patvirtintu kultūros ministro 2007 m. rugpjūčio 8 d. įsakymu Nr. IV-527, paveldo tvarkybos reglamentu PTR.2.13.01.2011 „Archeologinio paveldo tvarkyba“, patvirtintu kultūros ministro 2011 m. rugpjūčio 16 d. įsakymu Nr. IV-538, statybos techniniu reglamentu STR.1.04.04.2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“, patvirtintu aplinkos ministro 2016 m. lapkričio 7 d. įsakymu Nr. D1-738, bei kitais norminiais dokumentais.
23. Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. I-382 buvo sudaryta komisija sužalotos kultūros vertybės Kulautuvos kapinyno atkūrimo būdą ir nuostolių dydžius nustatyti. Iš 2018 m. gegužės 30 d. lokalinės samtos pirmosios instancijos teismas nustatė, kad atlyginimus nuostolius sudarė detaliųjų archeologinių tyrimų 32 715,98 Eur kaina, į kurią įskaičiuoti tyrimų (kasijimų) darbai, taip pat tyrimų ataskaitų rengimas, metodinių nurodymų, istorinių pažymų rengimas, fotodarbai ir organizavimo sąnaudos, taip pat neklijojamojo kultūros paveldo taikomųjų tyrimų bei tvarkybos darbų projektavimo paslaugų bendrinė ekonominiai normatyvai (papildomi darbo užmokesčio priskaičiavimai, socialinio draudimo išlaidos, kt.). Archeologinių tyrimų darbų plotą sudarė visos užstatyto namo plotas, kaip iškasos gylis 1,9 m, ir elektros laidų plotas, kaip iškasos gylis 1,1 m. Teismo posėdyje kaip liudytoja apklausta sąnariai sudariusi ekspertė O. V. paaiškino, kad kartu su komisijos nariu buvo nuvykus į žemės sklypą, ten buvo atlikta situacijos apžiūra, matavimai: namo pamatų gylis neramto, komisijai pateiktoje projektinėje dokumentacijoje nebuvo konkrečiai nurodytas pamatų gylis, todėl, atsižvelgiant į tai, kad namo paratai poliniai, pastato iškasos gylis parinktas 1,9 m. Atsakovei teigė, kad nei po namu, nei terasose vietoje esanti žemė nebuvo judinta, todėl tame plote nebuvo prarastos mokslinio pažinimo šaltinis, o nurodyta ekspertė netyrė ir nesiaikino, kokiam gylį yra archeologiniai radiniai, kokios Kulautuvos kapinyno vertingosios savybės ir elementai galėjo būti pažeisti. Pirmosios instancijos teismas, vertindamas šiuos argumentus, vadovavosi teismo posėdyje kaip liudytojų apklaustų komisijos narių paaiškinimais, jog atliekant statybą neatlikus archeologinių tyrimų yra konstatuojama, kad vakais, t. y. sveika ir vertinga teritorijos dalis, yra sunaikinama ir nėra jokių priemonių tam atkurti, todėl apskaičiuojant žalą turi būti kaip pagrindas imamas visas štritos užstatymo plotas. Mokslinė archeologijos komisija 2018 m. rugsėjo 4 d. pritarė Kulautuvos kapinyno teritorijos, žemės sklypo (*duomenys neskelbtini*), archeologo V. V. atliktų žvalgomųjų archeologinių tyrimų ataskaitai, kurioje nurodyta, jog dėl to, kad archeologiniai tyrimai nebuvo vykdyti po pastatu, tikrasis archeologijos vertybių suardymo lygis nėra tiksliai nustatytas. Teismo posėdyje archeologai patvirtino, kad jeigu po namu esanti žemė nebuvo judinta, teorškai įmanoma atlikti archeologinius tyrimus, tačiau tai, pirmosios instancijos teismo vertinimu, nepagrindė atsakovės argumentų, jog apskaičiuojant žalą neturėjo būti kaip pagrindas imamas visas užstatytas plotas. Sąnariai sudariusi ekspertė teismo posėdyje paaiškino, kad skaičiavimai atlikti program, naudojant sąnaudų normatyvus pagal paveldo tvarkybos reglamentus. Ieškovas žalos dydį grindė pagal paveldo tvarkybos reglamentų nuostatas atliktu skaičiavimu.
24. Pirmosios instancijos teismas, išnagrinėjęs ir įvertinęs bylos esančių įrodymų visetą, nusprendė, kad dėl atsakovės žemės sklype vykdytų statybų bei ieškovs sušikimo ir neatlikus privalomųjų archeologinių tyrimų ieškovo nurodytas nuostolių, valstybės patirtų dėl prarasto mokslinių duomenų šaltinio, dydis yra pagrįstas ir apskaičiuotas nepažeidžiant teisės aktų reikalavimų bei nepažeidžiant atsakovės. Atsakovei, atstovaujama advokato, nereikšė prašymo sumažinti prašomos priteisti žalos atlyginimo dydžio.
25. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi civilinę bylą pagal atsakovės apeliacinį skundą, 2021 m. kovo 18 d. nutartimi paliko nepakeistą Kauno apylinkės teismo 2020 m. spalio 15 d. sprendimą.
26. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas skundžiamame sprendime pagrįstai ir teisingai nurodė, jog apie padarytos žalos faktą ir dydį ieškovas sužinojo Kulautuvos kapinyno žalos nustatymo komisijai išnagrinėjus visus su sužalojimo atveju susijusius dokumentus ir surašius galutinį aktą, kuriame pateiktos išvados dėl nustatytų pažeidimų, žalos dydžio ir jos išieskiojimo. Kulautuvos kapinyno žalos nustatymo komisijos aktas dėl atlyginimo žalos dydžio surašytas 2018 m. birželio 13 d., o ieškiny dėl žalos atlyginimo teismui pateiktas 2019 m. gruodžio 3 d., ieškovas nėra praleidęs ieškinio senaties termino.
27. Apeliacinės instancijos teismas rėmėsi nustatytomis aplinkybėmis, kad Nekilnojamojo turto registre nuo 2008 m. rugsėjo 3 d. galioja įrašytas juridinis faktas, jog 0,1000 ha žemės sklypas, esantis (*duomenys neskelbtini*), įrašytas į Nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą. Kulautuvos kapinynas į Nekilnojamųjų kultūros vertybių registrą įrašytas Kultūros vertybių apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministro direktoriaus 2005 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. I-136, šis paskelbtas „Valstybės žiniose“. Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. IV-190 „Dėl neklijojamųjų vertybių pripažinimo saugomomis“ Kulautuvos kapinynas (kodas A1846) pripažintas valstybės saugoma neklijojamąja kultūros vertybe, nustatytas apsaugos tikslas – saugoti moksliniam pažinimui, įsakymas paskelbtas „Valstybės žiniose“. Kulautuvos kapinynas yra Kultūros vertybių registre registruotas valstybės saugomas kultūros paveldo objektas, šie duomenys viešai skelbiami Kultūros vertybių registro tinklalapyje (unikalus kodas 30288), taip pat rėmėsi fotonuotraukomis, iš kurių matyti, kad jau 2007 m. birželio 6 d. Kulautuvos kapinyną stovėjo informacine lenta su užrašu „Kulautuvos senovės gyvenvietė ir senkapis. Saugokite šią archeologinę vietą, nekaskite, nežalokite!“. Atsakovės neteisėti veiksmai, pasireiškę gyvenamojo namo atsakovės žemės sklype statyba, prieš tai neatlikus privalomųjų archeologinių tyrimų, yra nustatyti įsiteisėjusiu Kauno miesto apylinkės teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. e2-1231-894/2018. Atsižvelgdamas į tai, apeliacinės instancijos teismas vertino, kad pirmosios instancijos teismas, spręsdamas dėl civilinės atsakomybės už žalą, padarytą neklijojamajai kultūros vertybei, skundžiamame sprendime pagrįstai konstatavo, jog ieškovas įrodė visas būtinas žalos atlyginimo sąlygas.
28. Ieškovas žalos dydį grindė skaičiavimais, atliktais NKPAJ nuostatas įgyvendinančia tvarka, t. y. vadovaujantis Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2006 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. I-315 patvirtintu Sužalotų neklijojamųjų kultūros vertybių atkūrimo būdo ir nuostolių dydžio nustatymo tvarkos aprašu. Kauno technologijos universiteto Statybos ir architektūros fakulteto Statybos technologijos katedros statybos inžinierės, ekspertės O. V. 2018 m. birželio 13 d. akte Nr. RG-34 atliktu skaičiavimu. Ekspertės aiškinamajame rašte nurodyta, kad nuostolių dydis nustatytas vadovaujantis paveldo tvarkybos reglamentu PTR.4.01.01.2007 „Neklijojamojo kultūros paveldo ardomųjų tyrimų ir projektavimo dokumentacijos rengimo darbų sąnaudų normatyvai“, patvirtintu kultūros ministro 2007 m. rugpjūčio 8 d. įsakymu Nr. IV-528, paveldo tvarkybos reglamentu PTR.4.01.26.2007 „Neklijojamojo kultūros paveldo tvarkybos darbų skaičiavimų kaimų nustatymo rekomendacijos“, patvirtintu kultūros ministro 2007 m. rugpjūčio 8 d. įsakymu Nr. IV-527, paveldo tvarkybos reglamentu PTR.2.13.01.2011 „Archeologinio paveldo tvarkyba“, patvirtintu kultūros ministro 2011 m. rugpjūčio 16 d. įsakymu Nr. IV-538, statybos techniniu reglamentu STR.1.04.04.2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“, patvirtintu aplinkos ministro 2016 m. lapkričio 7 d. įsakymu Nr. D1-738, bei kitais norminiais dokumentais. Atsakovei, teigdamai, jog ieškovas nepagrįstai suskaičiavo galimą padarytos žalos sumą, nemrodė, kokiam paveldo tvarkybos reglamento punktu ir kaip neatlikta ieškovo pateiktas aiškinamojo rašto bei lokalinės samtos turnys. Apeliacinės instancijos teismas, atsižvelgdamas į tai, kad ieškovas žalos dydį grindė pagal paveldo tvarkybos reglamentų nuostatas atliktu apskaičiavimu, konstatavo, jog pirmosios instancijos teismas, primdamas skundžiamą sprendimą, pagrįstai nusprendė, jog apskaičiuojant žalą turėjo būti kaip pagrindas imamas visas užstatytas plotas.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

29. Kasaciniu skundu atsakovė prašo panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 18 d. nutartį ir Kauno apylinkės teismo 2020 m. spalio 15 d. sprendimą ir priimti naują sprendimą – taikyti ieškinio senatį ir ieškinį atmesti. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:

29.1. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai aiškino ir taikė Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 1.125 straipsnio 8 dalį ir 1.127 straipsnio 1 dalį, nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos praktikos dėl šių teisės normų aiškinimo ir taikymo. Teismai nepagrįstai ieškovo sužinojimo (galėjimo sužinoti) apie jo teisių pažeidimą momentą siejo su 2018 m. birželio 13 d. akto surašymu. Sužalotų neklijojamųjų kultūros vertybių atkūrimo būdo ir nuostolių dydžio nustatymo tvarkos aprašo sudarytas žalos aktas yra paties ieškovo valia parengtas dokumentas, fiksuojantis ne ieškovo sužinojimo momentą apie jo teisių pažeidimą, o ieškovo iniciatyva suskaičiuotą žalos dydį. Ieškino dėl žalos atlyginimo senaties termino pradžia yra siejama su sužinojimo apie teisių pažeidimą momentu, bet ne su žalos dydžio apskaičiavimo momentu. Dėl to turėjo būti sprendžiamas, kad ieškoviui apie galimą padarytą žalą žemės sklype tapo žinoma ne nuo 2018 m. birželio 13 d. akto surašymo, o nuo 2016 m. liepos 26 d. Teismai nepagrįstai ieškovo ieškimo senaties terminą surejo su širintai nuo ieškovo valios priklausiančiu įvykiu – aktu Apraše nustatyta tvarka surašymu. Pažymėtina, kad ieškovas ne tik surašo aktą, bet ir pats Aprašas yra patvirtintas ieškovo įsakymu. Be to, ieškovas gali surašyti ir patvirtinti vis naują teisės aktą ir tokiu būdu nuolat atsinaujinti ieškino senaties skundžiamą pradžią.

29.2. Teismai netinkamai taikė ir aiškino CK 6.249 straipsnį, nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos šių teisės normų aiškinimo ir taikymo praktikos. Atsakove nepažeidė NKPAJ 17 straipsnio 1 dalies, nes ne pati atsakovė atliko statybos darbus, t. y. moksliniam pažinimui saugomame objekte žemės judinimo darbus atliko statybos darbų rangovai. Ieškovas nesiaikino ir nenustatė teigiamų asmenų. Kauno apylinkės teismo įsiteisėjusiam 2018 m. vasario 28 d. sprendime civilinėje byloje Nr. e2-1231-894/2018 konstatuota, kad atsakovė, prieš pradėdama namo statybas žemės sklype, neturėjo pareigos tikrinti registruose esančios informacijos apie žemės sklypo teisinę padėtį. Iš ieškovo pateiktų fotonuotraukų matyti, kad nuo 2007 m. birželio 6 d. Kulautuvos kapinyną stovėjusioje informacine lentoje nėra nurodyta Kulautuvos kapinyno užimama teritorija ar kapinyno

ribos.

- 29.3. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nevertino ir neatsižvelgė į atsakovės detales išdėstytas argumentus, kad ieškovas neįrodė žalos dydžio. Ieškovas jokių įrodymų, kad po namų esanti žemė buvo judanti, nepateikė, o pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai visiškai nepasiskėdė dėl bylos esančio 2020 m. liepos 23 d. Faktinių aplinkybių konstatavimo protokolo Nr. 73, kuriuo patvirtinta aplinkybė, kad nei po namų, nei terasos vietoje esanti žemė nebuvo judanti, tai reiškia, kad po namų ir terasos vietoje esančių žemės plotų mokslinis pažinimas nebuvo prarastas, todėl 2018 m. gegužės 30 d. lokalinėje sąmatoje nurodytas 107,80 kv. m tirtas plotas. Apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai konstatavo, kad atsakovė, teigdama, jog ieškovas nepagrįstai suskaičiavo galimai padarytos žalos sumą, nenurodo, kokių paveldo tvarkymo reglamento punktų ir kaip neatitinka ieškovo pateiktas aiškinamojo rašto bei lokalinės sąmatos turinys

30. Atsiliepimų į atsakovės kasacinį skundą ieškovas prašo kasacinį skundą atmesti. Atsiliepiamas į kasacinį skundą grindžiamas šiais esminiais argumentais:

- 30.1. Pagal NKPAĮ 5 straipsnio 10 dalies 20 punktą Kultūros paveldo departamentas nustato sužalotų nekilnojamojo kultūros vertybių atkūrimo būdą ir nuostolių dydį. Sužalotų nekilnojamojo kultūros vertybių atkūrimo būdo ir nuostolių dydžio nustatymo tvarką reglamentuoja Sužalotų nekilnojamojo kultūros vertybių atkūrimo būdo ir nuostolių dydžio nustatymo tvarkos aprašas, patvirtintas Kultūros paveldo departamento direktoriaus 2006 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. J-315. Nagrinėjami atveju Kultūros paveldo departamento direktoriaus 2016 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. J-382 sudaryta komisija nustatyti sužalotos kultūros vertybės, Kulautuvos kapinių teritorijoje atkūrimo būdą ir nuostolių dydį pateikė ir Kultūros paveldo departamento direktoriaus 2018 m. birželio 13 d. patvirtinto akto Nr. RG-34. Nuo tos dienos Kultūros paveldo departamento direktoriui tapo žinoma apie tai, kad Kulautuvos kapinyne buvo padaryta žala, kurią nustatė pirmiau nurodyta įsakymu sudaryta Kulautuvos kapinyne žalos nustatymo komisija. Kadangi patikrinimą atliko Kultūros paveldo departamento struktūriniam padalinio ar Kultūros paveldo departamento darbuotojai neturėjo specialiųjų žinių apie archeologinio vertingųjų savybių pobūdį Kulautuvos kapinyne galimai padarytą žalą, tai jiems apie tokią žalą negalėjo būti žinoma anksčiau nei žala buvo apskaičiuota specialistų. Dėl to, tik Kultūros paveldo departamento direktoriui susipažinus su Kulautuvos kapinyne žalos nustatymo komisijos pateiktu akto projektu ir jį tvirtinant, Kultūros paveldo departamentui tampa žinoma, jog žala nekilnojamojam kultūros vertybei padaryta ir nuo tada prasidėjo CK 1.125 straipsnio 8 dalyje nustatytas ieškinio senaties terminas. Ieškovas, įvykdes NKPAĮ 29 straipsnio 2 dalyje, Aprašo 19 punkte įtvirtintą sūlymo žalą nekilnojamojam kultūros vertybei padariusiam asmeniui geranoriškai atlygti šią žalą institutą, ieškinį teismui pateikė nepažeidęs CK nustatyto termino.
- 30.2. Kauno apylinkės teismo išnagrinėtoje civilinėje byloje Nr. e2-1231-894/2018 konstatuota, kad 2015 metų pavasarį savavališkai statinio žemės sklype statybos darbus pradėjo ir darbus vykdė atsakovė L. T., kuri nagrinėjami atveju pagal Lietuvos Respublikos statybos įstatymą yra statytoja, todėl atsakinga už savavališkai atliktas pastato žemės sklype darbas padarytą žalą Kulautuvos kapinyne. Atsakovėi taikomas protingo asmens elgesio standartas, kad bet kuris kitiems protingas, objektyviai apdairus ir rūpestingas asmuo, investuojantis lėšas į gyvenamojo namo statybą, patikrina Nekilnojamojo turto registro duomenis dėl juridinių faktų, susijusių su nekilnojamosios kultūros vertybėmis, žemės sklypo naudojimo būdo, pobūdžio ir pan.
- 30.3. Sprendžiant dėl žalos, padarytos nekilnojamosios kultūros vertybėms, atlyginimo dydžio, pažymėtina, kad kultūriniai sluoksniai, kaip mokslinių duomenų šaltiniai, atskleidžiami atliekant archeologinius tyrimus, todėl tyrimo išlaidos dėl prarasto nepažinto mokslinių duomenų šaltinio ir jo apsaugojimo sudaro nuostolius, ir toks nuostolių apskaičiavimas atitinka NKPAĮ 29 straipsnio 3 dalies, CK 6.249 straipsnio 1 dalies, 6.251 straipsnio 1 dalies nuostatas dėl apskaičiuotų nuostolių dydžio pagrindimo ir reikalavimo juos atlygti. Nepaisant to, ar po namų ir jo priestatų buvo atliekami žemės judinimo darbai, konstatuotina, kad, žemės sklype pastačius namą su priestatu, mokslinių duomenų šaltiniai buvo prarasti visame namo ir priestato plote. Bylą nagrinėję teismai, sprenddami dėl žalos dydžio, rėmėsi teismo posėdyje kaip liudytojų apklaustų Kulautuvos kapinyne žalos nustatymo komisijos narių, atestuoju specialistų, parodymais, vertino archeologų ir kitų specialistų išvadas bei pateiktus rašytinius duomenis, todėl neprivalėjo detales atskaiti į kiekvieną atsakovės atsiliepimo argumentą.

31. Atsakovė 2021 m. rugsėjo 15 d. pateikė Lietuvos Aukščiausiajam Teismui prašymą nagrinėjimą ginčą perduoti spresti teisminės mediacijos būdu, mediatoriumi paskirti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėją Artūrą Driuką.
32. 2021 m. spalio 15 d. Lietuvos Aukščiausiajame Teisme gautas ieškovo Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos raštas, kuriame nurodyta, kad, valstybei neprigijusiai praradus nepažintus mokslinių duomenų šaltinius žemės sklype, patenkančiam į moksliniam pažinimui saugomą Kulautuvos kapinyne teritoriją, teisės aktai nenustato galimybių taikyti kitas alternatyvias priemones nei reikiant reikalavimą atlygti nustatytą žalą, taip pat teisės aktuose Kultūros paveldo departamentui nėra suteikta teisė su žalą padariusiu asmeniu sutarti, kad būtų atlyginta ne visa nekilnojamojam kultūros vertybei padaryta žala.
33. Atsakovė 2021 m. spalio 15 d. Lietuvos Aukščiausiajam Teismui pateiktame rašte nurodė, kad vien tai, jog teisės aktuose nėra eksplisitiškai įtvirtinta ieškovo teisė taikyti spresti ginčus byloje dėl žalos atlyginimo priteisimo, savaime nereiškia, kad ieškovas negali šioje byloje nagrinėjimą ginčo spresti taikiai. Be to, vienas iš byloje atsakovės ginčijamų klausimų būtent yra ieškovo prašomo priteisti žalos atlyginimo dydžio nepagrįstumas ir žalos dydžio skaičiavimo prieštaringumas teisės aktų reikalavimams.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių ieškinio senaties terminą reikalavimui dėl žalos atlyginimo priteisimo pareikšti, aiškinimo ir taikymo

34. Ieškinio senatis – tai įstatymų nustatytas laiko tarpas (terminas), per kurį asmuo gali apginti savo pažeistas teises pareikšdamas ieškinį (CK 1.124 straipsnis).
35. Bendrasis ieškinio senaties terminas yra dešimt metų (CK 1.125 straipsnio 1 dalis). Sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo (CK 1.125 straipsnio 9 dalis).
36. Ieškinio senaties termino pradžią reglamentuoja CK 1.127 straipsnis, kurio 1 dalyje nurodyta, kad ieškinio senaties terminas prasideda nuo teisės į ieškinį atsiradimo dienos. Teisė į ieškinį atsiranda nuo tos dienos, kurią asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie savo teisės pažeidimą.
37. Kasacinis teismas, aiškindamas šią teisės normą, yra nurodęs, kad ieškinio senaties termino eiga prasideda tik po to, kai asmuo subjektyviai suvokia arba turi suvokti apie savo teisės pažeidimą, t. y. ieškinio senaties termino eigos pradžią įstatymų siejama ne su teisės pažeidimu (objektyviuoju momentu), bet su asmens sužinojimu ar turėjimu sužinoti apie savo teisės pažeidimą (subjektyviuoju momentu), nes asmuo gali įgyvendinti teisę ginti savo pažeistą teisę tik žinodamas, kad ši pažeista. Asmuo gali sužinoti apie savo teisės pažeidimą tą pačią dieną, kai ši buvo pažeista, tačiau apie tokį pažeidimą asmuo gali sužinoti ir vėliau, t. y. teisės pažeidimo momentas ir sužinojimo apie šios teisės pažeidimą dieną gali nesutapti. Sužinojimo apie teisės pažeidimą momentu laikytina diena, kada asmuo faktiškai suvokia, kad jo teisė ar įstatymu saugomas interesas yra pažeistas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-460-915/2015 ir joje nurodyta kasacinio teismo praktika; 2016 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-496-378/2016, 23 punktas).
38. Kasacinis teismas yra nurodęs, kad teismas, pripažinęs, jog ieškovas apie savo teisės pažeidimą sužinojo ne teisės pažeidimo dieną, turi įvertinti, ar ieškovas apie teisės pažeidimą sužinojo ne vėliau nei tokioje pačioje situacijoje turėjo sužinoti apdairus ir rūpestingas asmuo (žr. pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gruodžio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-496-378/2016 25 punktą). Be to, teismas turi atsižvelgti į teisės pažeidimo nustatymo sudėtingumą, atsakovo veiksmų ar neveikimo įtaką ieškovo subjektyviam susidomėjimui situacijos vertinimui, kitas konkrečias atveju reikšmingas aplinkybes (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 24 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-460-915/2015 ir joje nurodytą kasacinio teismo praktiką).
39. Kasaciniame skunde teigiama, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pažeidė materialiosios teisės normas, reglamentuojančias ieškinio senatį, nes netinkamai nustatė ieškovo sužinojimo apie pažeistos teisės momentą ir todėl nepagrįstai atsisakė taikyti CK 1.125 straipsnio 9 dalyje nustatytą sutrumpintą ieškinio senaties terminą. Atsakovės teigimu, ieškovas apie patirtą žalą turėjo sužinoti 2016 m. liepos 26 d., kai atliko patikrinimą Kulautuvos kapinyne ir nustatė, kad ieškovo raštelio su likusio kapinyne teritorijoje atsakovės sklype vykdomos gyvenamojo namo statybos.
40. Nagrinėjami atveju ieškovo valstybės patirtą žalą kildina iš to, kad atlikus patikrinimą buvo nustatyta, jog žemės sklype neteisėtai pastačius gyvenamąjį namą (neatlikus archeologinių tyrimų, nesuderinus projektinės dokumentacijos ir negavus leidimo) buvo sužalotas didelis istorinės ir kultūrinės reikšmės valstybės saugomas kultūros paveldo objektas, Kulautuvos kapinyne. Komisija, kuri buvo sudaryta sužalotos kultūros vertybės Kulautuvos kapinyne atkūrimo būdą ir nuostolių dydžius nustatyti, 2018 m. birželio 13 d. aktu Nr. RG-34 nustatė, kad kultūros paveldo objektui padaryta žala ir bendra atkūrimo darbų kaina yra 32 715,98 Eur. Ieškovas nurodė, kad į teismą kreipėsi tik tada, kai sužinojo reikalavimas iš atsakovės žalos dydį.
41. Atsakovė, ginčydama nuo jai pareikštų reikalavimų, be kita ko, nurodė, kad ieškovas praleido minėtą sutrumpintą ieškinio senaties terminą, todėl prašė taikyti šio termino praleidimo teisinius padarinius – ieškinį atmesti. Tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai nusprendė, kad ieškoviui apie valstybei padarytą žalą tapo žinoma 2018 m. birželio 13 d., todėl ieškovas, kreipdamasis į teismą dėl žalos atlyginimo 2019 m. gruodžio 3 d., nepažeidė ieškinio senaties termino. Teisėjų kolegija neturi pagrindo nesutikti su šia teismų išvada.
42. Teisėjų kolegija pažymi, kad ieškinio reikalavimai, pareikšti CK 6.249 straipsnio pagrindu, gali būti nagrinėjami tik tuomet, kai yra aiškūs ne tik subjektas ir jo neteisėti veiksmai, nuėmę žalą, bet ir pačios žalos dydis, nes, teisme reikiant ieškinį, ieškinyje turi būti nurodoma ne tik ieškinio reikalavimas bet tokio reikalavimo pagrindimas, bet ir ieškinio suma (Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 134 straipsnio 1 dalies 1, 4 punktai), o nemuštas bent vienos atsakovės civilinės atsakomybės sąlygos, jos taikymas iš viso negalimas.
43. Apibendrinama tai, kas išdėstyta, teisėjų kolegija nusprendžia, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai teisingai nustatė ieškinio senaties termino pradžią (2018 m. birželio 13 d.), o kadangi ieškovas į teismą kreipėsi 2019 m. gruodžio 3 d., pagrįstai konstatavo, jog šiam ginčui taikytino trejų metų ieškinio senaties termino jis nepažeidė. Kasacinio skundo argumentai nesudaro pagrindo daryti kitokią išvadą.

Dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių civilinės atsakomybės sąlygas, aiškinimo ir taikymo

44. CK 6.263 straipsnyje nurodyta, kad kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarėtų kitam asmeniui žalos.
45. CK 6.246
- straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai.
46. Viena iš civilinės atsakomybės sąlygų yra kalto asmens, padariusio žalos, nustatymas. Pagal CK 6.263 straipsnio 2 dalį žalą, padarytą asmeniui, turtui, privalo visiškai atlygti atsakingas asmuo. Tai yra specialioji deliktinė atsakomybės norma, kurioje kartu su bendrąja CK 6.246 straipsnio 1 dalies norma įtvirtintas vadinamasis generalinis deliktas, kurio esmė yra užtikrinti pagrindinę civilinės atsakomybės funkciją – kompensuoti nukentėjusiam asmeniui jo teisių pažeidimu padarytą žalą. Minėta, kad deliktinė atsakomybė kyla tik tuomet, kai nustatomos visos deliktinės atsakomybės sąlygos: neteisėti veiksmai, žala, priežastinis ryšys ir kaltė, išskyrus atvejus, kai įstatyme nustatyta atsakomybė be kaltės (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-148-248/2019, 77 punktas).
47. Atsakovė kasaciniame skunde nurodo, kad teismai neįvertino aplinkybės, jog ginčo sklype statybos darbus atliko ne atsakovė, o statybos rangovai, todėl turėjo būti pripažinta, kad atsakovė nepažeidė NKPAĮ 17 straipsnio 1 dalies nuostatų. Teisėjų kolegija šį kasacinio skundo argumentą pripažįsta teisiskai nepagrįstu.
48. Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad ginčo žemės sklypas nuo 2000 m. lapkričio 7 d. priklausė Z. L., ši 2017 m. birželio 13 d. dovanojimo sutarties pagrindu sklypą perdėjo dukteriai – atsakovei. Taigi iki 2017 m. birželio 13 d. ginčo žemės sklypas nuosavybės teise priklausė Z. L. ir jį įgyvendino savo, kaip žemės sklypo savininkės, nuosavybės teise į ginčo žemės sklypą, jį valdydama bei juo disponuodama.
49. Teisėjų kolegija pažymi, kad nuosavybės teisė – tai teisė savo nuožūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti (CK 4.37 straipsnio 1 dalis). Tačiau galimybės visapusiškai įgyvendinti nuosavybės teisę, kaip ji suprantama pagal CK 4.37 straipsnį, įstatinį egzistavimas siejamas su statinio statybos teisėtumu – tik teisėtai pastatytas statinys (ar statomo statinio dalis) gali būti civilinės apyvartos objektas (CK 4.103 straipsnis). Be to, teisės savininkams ir kitiems naudotojams Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 21 straipsnio 2 punkte nustatyta pareiga laikytis žemės sklypu nustatytą specialiųjų žemės naudojimo sąlygų, teritorijų planavimo dokumentuose nustatytų reikalavimų.
50. Nagrinėjami atveju teismai nustatė, kad Nekilnojamojo turto registre nuo 2008 m. rugsėjo 3 d. galioja įrašytas juridinis faktas, jog 0,1000 ha žemės sklypas, esantis (duomenys neskelbtini), įrašytas į Nekilnojamojo kultūros vertybių registrą. Kulautuvos kapinyne į Nekilnojamojo kultūros vertybių registrą įrašytas Kulautuvos kapinyne apsaugos departamento prie Lietuvos Respublikos kultūros ministro direktoriaus 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. J-136, šis paskelbtas „Valstybės žiniose“ (Žin. 2005, Nr. 62-222). Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 29 d. įsakymu Nr. J-190 „Dėl nekilnojamojo vertybių pripažinimo saugomomis“ Kulautuvos kapinyne (kodas A1846) pripažintas valstybės saugoma nekilnojamoji kultūros vertybė, nustatytas apsaugos tikslas – saugoti moksliniam pažinimui, įsakymas 2005 metais buvo paskelbtas „Valstybės žiniose“. Kulautuvos kapinyne yra Kultūros vertybių registre registruotas valstybės saugomas kultūros paveldo objektas, šie duomenys viešai skelbiami Kultūros vertybių registro tinklalapyje (unikalus kodas 30288).
51. Atsakovė kasaciniame skunde teigia nežinojusi apribojimų, taikomų ginčo žemės sklypui, o 2000 metais, kai buvo atkuriamas nuosavybės teisės Z. L., apribojimai žemės sklypui dar nebuvo nustatyti.
52. Teisėjų kolegija nurodo, kad duomenys apie tai, jog Kulautuvos kapinyne pripažintas valstybės saugoma nekilnojamoji kultūros vertybė, buvo viešai skelbiami 2005 metais leidinyje „Valstybės žiniose“. Be to, byloje buvo pateikti ir teismų įvertintos fotoduotraukos, iš kurių matyti, kad nuo 2007 m. birželio 6 d. Kulautuvos kapinyne stovėjo informacinė lenta su užrašu „Kulautuvos senovės gyvenvietė ir senkapis. Saugokite šią archeologinę vietą, nekaskite, nežalkokite“.
53. Pagal generalinio delikto taisyklę atsakomybės pagrindas yra bendro pobūdžio rūpestingumo ir atsargumo pareigos pažeidimas, sukėlęs kitam asmeniui žalos. Laikoma, kad asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievoles esmė bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina (CK 6.248 straipsnio 3 dalis). Ši norma asmens neteisėtus veiksmus, pasireiškusius bendro pobūdžio rūpestingumo pareigos pažeidimu, susieja su jo kalte, t. y. kalte apima ir neteisėtus veiksmus. Tai reiškia, kad kiekvienam konkrečiam atveju turi būti vertinama, ar asmens elgesys atliko tvarkingo, rūpestingo, padorus asmens elgesio standartą, o nustatius tokio elgesio neatitiktį, konstatuojamas asmens kaltas elgesys, kuris kartu reiškia ir veiksmų neteisėtumą, ir kaltės elementą (žr. pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. kovo 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-99-701/2017 28, 29 punktus).

54. Nagrinėjami atveju gyvenamojo namo statybos ginčo žemės sklype pradėtos 2015 metais, t. y. praėjus 10 metų nuo viešai paskelbtos informacijos apie Kulautuvos kapinyno pripažinimą valstybės saugoma nekilnojamojo kultūros vertybės bei 7 metams nuo to momento, kai Nekilnojamojo turto registre buvo įrašytas juridinis faktas apie tai, kad žemės sklypas, esantis (*duomenys neskelbtini*), įrašytas į Nekilnojamojo kultūros vertybių registrą.
55. Teisėjų kolegija nurodo, kad pagal [CK 6.246 straipsnio 1 dalį](#), reglamentuojančią neteisėtus veiksmus, kaip viena iš būtinų civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygų, deliktinių civilinė atsakomybė atsiranda ne tik neįvykdžius įstatymuose nustatytos pareigos (neteisėtai neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai draudžia atlikti (neteisėtai veikimas), bet ir pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai, o įstatynų nežinojimas neatleidžia asmens nuo atsakomybės.
56. Teisėjų kolegija nusprendžia, kad 2015 metais tuometinė ginčo žemės sklypo savininkė, būdama rūpestinga ir apdairi, matydama informacinę lentą su joje pateikta informacija, galėjo ir turėjo žinoti, kad ginčo vietovė gali turėti ypatingą teisinį statusą, ir, prieš leidžiamą kitam asmeniui pradėti statybos darbus, turėjo pasidomėti, ar ginčo žemės sklypui nėra taikomos specialiosios naudojimo sąlygos. Atsakovės teignys, kad sutikimą statyti gyvenamąjį namą 2015 metais jai davė tuometinė ginčo žemės sklypo savininkė, nepagrįstas teisiniais argumentais ir neatleidžia atsakovės nuo atsakomybės, juolab kad byloje pati atsakovė pripažįsta nežinojusi ir nepasidomėjusi, kad prieš pradėdama statybos darbus buvo būtina atlikti archeologinius tyrimus numatytose grunto judinimo vietose. Taigi konstatuotina, kad tiek Z. L., tiek atsakovė, pradėdamos gyvenamojo namo statybas, tačiau nepasitikslinusios žemės sklypo specialiuoju naudojimo sąlygų, nors objektyviaus priežastis tai padaryti buvo, elgėsi nepakankamai atsakingai.
57. Byloje teismai taip pat nustatė, kad į nekilnojamojo kultūros vertybių sąrašą įtraukta žemės sklype 2015 m. pavasarį, t. y. kai ginčo žemės sklypas nuosavybės teise tebeprisklausė Z. L., gyvenamąjį namą pradėjo statyti atsakovė L. T., negavusi ir neturėdama statybą leidžiančio dokumento, tačiau gavusi tuometinės žemės sklypo savininkės sutikimą.
58. Pagal Statybos įstatymo 2 straipsnio 41 dalį statytoju laikomas Lietuvos ar užsienio valstybės fizinis ar juridinis asmuo, kuris investuoja lėšas į statybą ir kartu atlieka užsakovo funkcijas (ar jas paveda atlikti kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui). Statytojo teisė, statant naują statinį, gali būti įgyvendinama tik tuomet, kai: 1) statytojas žemės sklypą, kuriame statomas statinys, valdo nuosavybės teise arba valdo ir naudoja kitais Lietuvos Respublikos įstatymų nustatytais pagrindais; 2) statytojas turi statybą leidžiantį dokumentą (kai jis privalomas) (Statybos įstatymo 3 straipsnio 2 dalis).
59. Kasacinio teismo yra pripažinta, kad naujo statinio statytojui gali būti pripažįstamas tik toks asmuo, kuris ne tik investuoja lėšas į statybą ir kartu įgyvendina užsakovo teises, bet taip pat turi statybą leidžiantį dokumentą ir žemės sklypą, kuriame ketina vykdyti statybas, valdo teisėtą pagrindą. Tik minėtus reikalavimus atitinkantis asmuo gali būti laikomas statytoju, jam gali būti pripažinta nuosavybės teisė į pastatytą naują statinį ir tokio asmens nuosavybės teisės yra saugomos ir gimanos Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir kitų įstatymų (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 14 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-342-701/2019](#) 23 punktą).
60. Kasacinio teismo praktikoje taip pat konstatuota, kad statybos teisiniai santykiai yra kompleksiniai ir susiję ne tik su privačių statytojų tikslų įgyvendinimu, bet ir su tam tikrais viešaisiais tikslais bei trečiųjų asmenų interesais, todėl statybos būdu sukurtų nekilnojamojo daiktų buvimą civilinėje apyvartoje lemia trinkamas viešosios teisės normų (Statybos įstatymo ir kitų statybą reglamentuojančių teisės aktų normų) įgyvendinimas. Statinys kaip nekilnojamas daiktas sukuriamas statybos būdu ar esamo daikto rekonstrukcija ([CK 4.47 straipsnio 4, 12 punktai](#)) (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 7 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-268/2011](#)). Statybos metu kuriama objekto užsakovas yra statytojas (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 23 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-3-686-611/2015](#); 2019 m. lapkričio 14 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. e3K-3-342-701/2019](#) 26 punktą).
61. Atsižvelgiant į išdėstytą teismų praktiką, sprendina, kad nagrinėjamoje byloje atsakovė pagrįstai buvo pripažinta statytoja pagal Statybos įstatymo 2 straipsnio nuostatas.
62. Pažymėtina, kad neteisėtumas bendriausia prasme aiškinamas kaip asmens elgesio neatitiktis teisei. Juo laikomas asmuo ne tik konkretais įstatymuose ar sutartyje nustatyto įpareigojimo nevykdymas, bet ir bendro pobūdžio pareigos elgtis atidžiai ir rūpestingai pažeidimas. Civilinės atsakomybės teisinio asmens elgesys vertinamas atitiktis nurodytiems standartams atsižvelgiant (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 9 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-507-611/2016](#), 29 punktas ir jame nurodyta kasacinio teismo praktika).
63. Pagal [CPK 182 straipsnio 1](#) dalies 2 punktą nereikia įrodinėti aplinkybių, nustatytų įsiteisėjusiu teismo sprendimu kitoje civilinėje ar administracinėje byloje, kurioje dalyvavo tie patys asmenys, išskyrus atvejus, kai teismo sprendimas sukelia teises pasekmes ir nedalyvaujantiems byloje asmenims (prejudiciniai faktai).
64. Nagrinėjami atveju atsakovės neteisėti veiksmai, t. y. gyvenamojo namo žemės sklype statyba, prieš tai neatlikus privalomų archeologinių tyrimų, yra nustatyti įsiteisėjusiu Kauno miesto apylinkės teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimu, priimtu civilinėje byloje [Nr. e2-1231-894/2018](#), turiniu šioje nagrinėjamoje byloje prejucdingą galą. Nors atsakovė teigia, kad ginčo namo statybą pradėjo gavusi Z. L. sutikimą, tačiau bylą nagrinėjęs Kauno apylinkės teismas pagal toje byloje pateiktas aplinkybes nusprendė, kad gyvenamasis namas buvo pastatytas atsakovės šiai neturint statybą leidžiančių dokumentų.
65. Byloje konstatuota ir kita deliktinės atsakomybės sąlyga – tiesioginis priežastinis ryšys tarp atsakovės neteisėtų veiksmų ir atsiradusios žalos. Kadangi klausimas dėl priežastinio ryšio šioje byloje nekeliamas, o atsakovė pati irgi pripažįsta, kad atliko statybos darbus, tačiau sąmoningai nesiekė padaryti žalos Kulautuvos kapinynei ir net neturėjo tokio tikslo, tai teisėjų kolegija šiuo klausimu plačiau nepasisako, tik pažymi, kad pagal [CK 6.247](#) straipsnyje įtvirtintą priežastinio ryšio sampratą atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais (veikimu, neveikimu), numeisiams skolininko civilinę atsakomybę.

Dėl žalos, padarytos sužalojus valstybės saugomą kultūros paveldo objektą, atlyginimo dydžio

66. Žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtis šikšdos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Pirmginė žalos išraiška yra nuostoliai ([CK 249](#) straipsnio 1 dalis).
67. [CK 6.281 straipsnio 1](#) dalyje nustatyta, kad teismas, priteisdamas žalos atlyginimą, atsižvelgdamas į bylos aplinkybes, įpareigoja atsakingą už žalą asmenį atlyginti ją natūra (pateikti tos pat rūšies ir kokybės daiktą, pataisyti sužalotą daiktą ir pan.) arba visiškai atlyginti padarytus nuostolius.
68. Žalos dydį nustatytas pagal kompetentingų institucijų parengtas žalos apskaičiavimo metodikas, taip pat įvertinus byloje surinktus įrodymų visetą ([CPK 176, 185](#) straipsniai). Sprendžiant dėl civilinės atsakomybės taikymo, galioja bendroji įrodinėjimo pareigos taisyklė, kad kiekviena šalis turi įrodyti tas aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atskirtimus ([CPK 178](#) straipsnis), taip pat rūgimosi principas, pagal kurį kiekviena šalis turi įrodyti tas aplinkybes, kuriomis remiasi kaip savo reikalavimų ar atskirtimų pagrindą ([CPK 12](#) straipsnis).
69. [CPK 185 straipsnio 1](#) dalyje nustatyta, kad teismas įvertina byloje esančius įrodymus pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymais. Dėl įrodymų pakankamumo ir patikimumo turi būti sprendžiama kiekviena konkrečių atvejų. Kai iš skirtingų įrodymų pateiktų įrodinėjimo priemonių gaunama prieštaraujanti informacija, teismas turi šį prieštaravimą išspręsti, t. y. atsakyti į klausimą, kura informacija (duomenimis) vadovautis, o kurią atmesti, turi įvertinti ne tik kiekvieno įrodymo įrodomąją reikšmę, bet ir įrodymų visetą, ir tik iš įrodymų visumos daryti išvadas apie tam tikrų įrodinėjimo daiktų konkrečioje byloje esančių faktų buvimą ar nebuvimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 3 d. nutarties civilinėje byloje [Nr. 3K-3-33-684/2017](#), 28 punktas ir jame nurodyta teismų praktika).
70. Dėl to teismas tam tikrais atvejais gali nukrypti nuo metodikose nustatytų žalos apskaičiavimo dydžių ir sumažinti priteisitos žalos dydį, jeigu atsakovas patikimais įrodymais paneigia nurodytus dydžius (žr., pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. lapkričio 18 d. nutartį civilinėje byloje [Nr. 3K-7-465/2008](#)).
71. Kasaciniame skunde atsakovė, nesutikdama su pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų išvadomis dėl galimai padarytos žalos dydžio apskaičiavimo, nurodo, jog teismai netinkamai vertino su žalos dydžio apskaičiavimu susijusius įrodymus, nepasiskė ir dėl 2020 m. liepos 23 d. Faktinių aplinkybių konstatavimo protokolo Nr. 73. Tuo tarpu pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nusprendė, kad iškėškas įrodė visas atsakovės deliktinės atsakomybės sąlygas, taip pat ir žalos dydžio apskaičiavimą.
72. Pagal NKPAI 5 straipsnio 10 dalies 20 punktą Departamentas nustato sužalotų nekilnojamojo kultūros vertybių atkūrimo būdą ir nuostolių dydį. Sužalotų nekilnojamojo kultūros vertybių atkūrimo būdo ir nuostolių dydžio nustatymo tvarką reglamentuoja Sužalotų nekilnojamojo kultūros vertybių atkūrimo būdo ir nuostolių dydžio nustatymo tvarkos aprašas, patvirtintas Kultūros paveldo departamento direktoriaus 2006 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. Į-315. Aprašo 5 punkte nustatyta, kad žalos nustatymo komisijos savo išvadų akte, be kita ko, privalo nurodyti: žalą, padarytą nekilnojamojo kultūros vertybei (atskiriui nurodant sužalotas ar sunaikintas vertingiasias savybes ar elementus), ir nuostolių dydį; žalos padarymo aplinkybes, būdą ir laiką; silomą sužalotos nekilnojamosios kultūros vertybės atkūrimo būdą, darbu apimtį (jeigu galima atkurti tik tik sužalotą) buvusį nekilnojamosios kultūros vertybės būklę). To paties aprašo 8 punkte nurodyta, kad nuostolių dydį apskaičiuojamas pagal darbų medžiagų, mechanizmų, darbo sąnaudų normatyvus, žalos ir nuostolių atlyginimo normatyvus bei kitais vertės nustatymo būdais.
73. Nagrinėjami atveju iškovoja iškinių prašomą priteisti visuomenei padarytą žalą grindė skaičiavimais, atliktais vadovaujantis Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos direktoriaus 2006 m. liepos 12 d. įsakymu Nr. Į-315 patvirtintu Sužalotų nekilnojamojo kultūros vertybių atkūrimo būdo ir nuostolių dydžio nustatymo tvarkos aprašu bei Kauno technologijos universiteto Statybos ir architektūros fakulteto Statybos technologijos katedros statybos inžinierės, ekspertės O. V. skaičiavimu – 2018 m. gegužės 30 d. lokaline sąmata. Ekspertės aiškinamajame rašte nurodyta, kad nuostolių dydis nustatytas vadovaujantis paveldo tvarkybos reglamentu PTR 4.01.01.2007 „Nekilnojamojo kultūros paveldo ardomųjų tyrimų ir projektavimo dokumentacijos rengimo darbų sąnaudų normatyvai“, patvirtintu kultūros ministro 2007 m. rugpjūčio 8 d. įsakymu Nr. ĮV-528, paveldo tvarkybos reglamentu PTR 4.01.26.2007 „Nekilnojamojo kultūros paveldo tvarkybos darbų skaičiavimų kairių nustatymo rekomendacijos“, patvirtintu kultūros ministro 2007 m. rugpjūčio 8 d. įsakymu Nr. ĮV-527, paveldo tvarkybos reglamentu PTR 2.13.01.2011 „Archeologinio paveldo tvarkyba“, patvirtintu kultūros ministro 2011 m. rugpjūčio 16 d. įsakymu Nr. ĮV-538, statybos techniniu reglamentu STR.04.04.2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“, patvirtintu aplinkos ministro 2016 m. lapkričio 7 d. įsakymu Nr. D1-738, bei kitais nominaliais dokumentais.
74. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, sutikdami su iškovo pateiktu žalos dydžiu, nurodė, kad iškėškas žalos dydį grindė pagal paveldo tvarkybos reglamentų nuostatas atliktu apskaičiavimu, kad apskaičiuojant žalą turėjo būti kaip pagrindas imamas visas užstatytas plotas.
75. Kasacinis teismas tokią žalos dydžio apskaičiavimą laiko nepagrįstą, neatitinkančiu teisingo žalos atlyginimo principo.
76. Bylą nagrinėję teismai neatsižvelgė į Kultūros paveldo departamento Kauno skyriaus 2016 m. liepos 26 d. patikrinimo akto turinį, į iškėškos bei atsakovės veiksmus vykdančią Kauno miesto apylinkės teismo 2018 m. vasario 28 d. sprendimo reikalavimus (atsakovė teikė prašymus išduoti specialiuosius paveldosaugos reikalavimus, tačiau iškėškos jų netenkino, o vėliau 2020 m. kovo 17 d. vis dėlto išdavė atsakovės specialiuosius paveldosaugos reikalavimus gyvenamojo namo žemės sklype savavališkai statybos įteisinimui įgyvendinti), taip pat nevertino atsakovės byloje pateiktų 2017 ir 2018 m. atliktų archeologinių tyrimų pažymų bei Z. L. 2016 metais užsakytą ginčo žemės sklype 2015 metais pradėto statyti II grupės nesudėtingojo statinio projekto („priešprojektiniai pasiūlymai“). Bylą nagrinėję teismai nevertino ir nepasiskė dėl UAB „Statybų archeologija“ atliktoje žvalgomųjų archeologinių tyrimų 2017 m. liepos 26 d. pažymoje pateiktų duomenų dėl širto ploto bei gyvenamojo namo pamatų gylis. Taip pat teismų liko neįvertinti 2018 m. atsakovės užsakymu archeologo M. D. atliktų Kulautuvos kapinyno Detalinių archeologinių tyrimų pažymos duomenys, iš kurių matyti, kad archeologinių tyrimų darbai buvo atlikti 1,3 m gilyje. Archeologo V. V. 2017 m. žvalgomųjų archeologinių tyrimų ataskaitoje nurodyta, kad po namo pamatų perimetru patekantys kapiai nebuvo suakinti, tačiau teismai nevertino, kokią įtaką ši aplinkybė turėjo paskaičiuojant kapinynei padarytos žalos dydį.
77. Nagrinėjamoje byloje atsakovė taip pat pateikė antstolio S. Užkuraičio 2020 m. liepos 23 d. Faktinių aplinkybių konstatavimo protokolą Nr. 73, kuriame užfiksuota, kad jokie žemės judinimo veiksmai po namu ir terasai įrengti numatytose vietose nebuvo atlikti. Tai patvirtino ir kaip liudytojai byloje apklausti archeologai (Z. B. A., Ž. M. D.), nurodė, kad archeologiniai tyrimai nebuvo vykdyti po pastatu, todėl tikrasis archeologijos vertybių suardymo lygis nebuvo tiksliai nustatytas. Vien tik tai, kad pirmosios instancijos teismas detaaliai aprašė atsakovės argumentus, susijusius su faktinių aplinkybių konstatavimo protokolu, dar nereikšia, kad šis įrodymas teismo buvo tirtas ir vertintas, nes nei pirmosios instancijos teismo sprendime, nei apeliacinės instancijos teismo nutartyje nėra pateikta argumentų, kodėl teismai padarė išvadas, kad faktinių aplinkybių konstatavimo protokolas, vertintinas pagal įrodymų visumą, nėra pakankamas įrodymas spręsti dėl iškėškos prašomą priteisti žalos dydžio sumažinimo.
78. Archeologo M. D. 2018 m. liepos 17 d. pateiktose Kulautuvos kapinyno Detalinių archeologinių tyrimų pažymoje konstatuota, kad ginčo žemės sklype numatyto įrengti elektros įvado į namą vietoje, nuotekų valymo įrenginių statybos vietoje, elektros įvado į suprojektuotą garažą vietoje bei suprojektuotose garažo vietoje žemės judinimo darbai gali būti vykdomi be papildomų archeologinių tyrimų, nes jų vietose jau buvo atlikti detalieji archeologiniai tyrimai, vykdyti vadovaujantis paveldo tvarkybos reglamentu PTR 2.13.01.2011 „Archeologinio paveldo tvarkyba“ ir Kultūros paveldo departamento patvirtintu detalinių archeologinių tyrimų projektu.
79. Iškėškos pateiktoje lokalinėje sąmatoje nurodyta, kad O. V. apskaičiuota žalos suma sudaro archeologinių tyrimų darbų kainą 107,80 kv. m plotui, kai iškasos plotas yra iki 3 m gylis, bei archeologinių tyrimų darbų kainą 9,90 kv. m plotui, kai iškasos plotas yra iki 1,40 m gylis. Teismai neapgaurentavo, kodėl ir kokių būdu, apskaičiuojant žalos dydį, darbu kainai įvertinti buvo remtasi archeologinių tyrimų darbais iškasant iki 3 m gylis perkabas bei nustatant 107,80 kv. m ir 9,90 kv. m plotus, nors byloje nėra duomenų, kad gyvenamasis namas būtų pastatytas iškasant 3 m gylis plotus 107,80 kv. m plotui.
80. Teismai nevertino gyvenamojo namo ir tikinio pastato (*duomenys neskelbtini*) statybos projekto priešprojektinio pasiūlymo aiškinamojo rašto, kuriame nurodytas ginčo žemės sklype suprojektuoto gyvenamojo pastato bendras plotas bei namo pamatų bendras gylis. Pamatų gylis faktas patvirtintas ir archeologo V. V. 2017 m. gegužės 31 d. archeologinių tyrimų pažymoje bei archeologo M. D. atliktų Kulautuvos kapinyno Detalinių archeologinių tyrimų pažymoje, tačiau teismai šiais įrodymais nesivadovavo.
81. Pirmosios instancijos teismo posėdyje kaip liudytoja apklausta samatą sudariusi ekspertė O. V. paaiškino, kad kartu su komisijos nariais buvo nuvykusi į atsakovės žemės sklypą, apžiūrėjo aplinką, tačiau namo pamatų gylis nematavo. Bylą nagrinėję teismai į šią aplinkybę taip pat neatsižvelgė.
82. Teisėjų kolegija taip pat atkreipia dėmesį į tai, kad, sudarant lokalinę sąmatą, buvo nustatyti maksimalūs dydžiai, tačiau nebuvo pateikti įrodymai, ar tokie dydžiai galėjo būti mažinami ir kodėl jie nebuvo sumažinti atsižvelgiant tiek į atsakovės geranoriškai atliktus veiksmus siekiant pašalinti statybos darbus padarytą žalą, tiek į stengiantis vykdyti Kauno apylinkės teismo 2018 m. kovo 5 d. sprendime civilinėje byloje [Nr. e2-1231-894/2018](#) išdėstytus reikalavimus.
83. Bylą nagrinėję teismai, sprenddami dėl žalos dydžio nustatymo ar jo sumažinimo, į šiuos įrodymus neatsižvelgė ir nepasiskė dėl įrodymų prieštaravimo, neįvertino atsakovės kaltės laipsnio bei jos elgesio šalinant statybos darbus padarytą žalą.
84. Kai ši byloje pateiktų įrodinėjimo priemonių gaunama prieštaraujanti informacija, teismas turi šį prieštaravimą išspręsti, įvertinti ne tik kiekvieno įrodymo įrodomąją reikšmę, bet ir įrodymų visetą. Dėl to įrodymų, kuriuose pateikti skaičiavimai dėl nuostolių dydžio, pripažinimas pagrįstas, kai kiti byloje esantys įrodymai sudarė pagrindą spręsti dėl tokio įrodymo prieštaravimo, turėjo būti motyvuotas ir pagrįstas objektyviais argumentais, tačiau bylą nagrinėję teismai apsirbojo tik formalia išvada, kad iškėškas žalos dydį grindė paveldo tvarkybos reglamentų nuostatomis atliktu apskaičiavimu.

Dėl bylos procesinės baigties

85. Nors pagal teisėjų kolegijos argumentus darytina išvada dėl atsakovės civilinės atsakomybės sąlygų – neteisėtų veiksmų ir priežastinio ryšio – egzistavimo, tačiau dėl šioje nutartyje konstatuoto teismų atlikto nepagrįsto žalos dydžio nustatymo pripažintina, kad ši bylos dalis neatskleista ir šis proceso trūkumas negali būti pašalintas kasaciniame teisme. Teisėjų kolegija pagal šioje nutartyje išdėstytus teisės aiškinimus ir jų pagrindą padarytas išvadas konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas, sutikdamas su pirmosios instancijos teismo išvadomis, kodėl buvo tenkinamas iškėškos dėl žalos atlyginimo iš atsakovės, premė neteisėtą procesinį sprendimą.
86. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad kasacinis dainomi dėl savo funkcijų ribų nenustatyti iš naujo faktinių bylos aplinkybių nagrinėjamoje byloje negali priimti galutinio sprendimo, t. y. negali spręsti dėl visomenei priteistino nuostolių

atlyginimo dydžio.

87. Kasacinio teismo teisėjų kolegija nenustatė išskirtinio pobūdžio pagrindo grąžinti bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui ([CPK](#) 360 straipsnis) ir nusprendžia, kad konstatuotas pažeidimas gali būti ištaisytas apeliacinės instancijos teisme, todėl byla perduotina apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo ([CPK](#) 359 straipsnio 1 dalies 5 punktas).

Dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo

88. Kadangi byla (klausimas dėl žalos dydžio) grąžintina apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo, tai šalių turėtų bylinėjimosi išlaidų, taip pat išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, atlyginimo klausimas paliktinas spręsti šiam teismui kartu su kitų bylinėjimosi išlaidų paskirstymu ([CPK](#) 93, 96 straipsniai). Pažymėtina, kad kasaciniame teisme pažyma apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, nebuvo rengama.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu ir 362 straipsniu,

n u t a r i a :

- Panaikinti Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. kovo 18 d. nutartį ir klausimą dėl valstybei priteistino žalos atlyginimo dydžio perduoti iš naujo nagrinėti Kauno apygardos teismui apeliacine tvarka.
Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai
Bukaviniene

Andžej Maciejewski

Jūratė Varanuskaitė